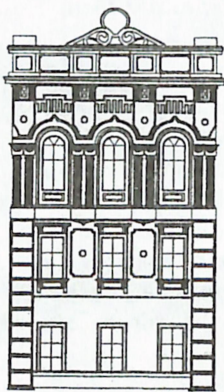

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Культура України

Випуск 6
Мистецтвознавство

Збірник наукових праць

Харків
2000

Бібліотека ХДАК
інв. № 437757

ОПРЯЖЕННЯ
ЕКЗЕМПЛЯР

Список літератури

1. *Бусыгина И.* Неравномерность регионального развития остается характерной особенностью Европейского союза // Евро.- 1999. - №4 <http://www.chronicle.ru/publish/magazine/euro/1999-e4/contents.htm>
2. *Алан А.Тейт.* Глобализация - угроза или новые возможности для Европы? Проблемы теории и практики управления. <http://www.ptpu.ru/ARCHIVE.HTM>
3. *Иноземцев В.* К истории становления постиндустриальной хозяйственной системы (1973-2000). <http://scd.centro.ru/Postind.htm>
4. *G.Clark and L.B.Sohn.* World Peace Through World Law. - Cambridge: Harward UP, 1960. - 282 p.
5. *Augusto Lopes-Klaros.* Implications of European Integration. World Order, 27.2 (Winter 1995/96), p. 35-48.
6. *The Universal House of Justice, The Promise of World Peace: To the Peoples of the World.*- Haifa, Israel, 1985.- 16 p.
7. *J.Tyson,* World Peace and World Government: From Vision to Reality.- Oxford: George Ronald, 1986. - 126 p.
8. *Russell B.* Has Religion Made Useful Contribution to Civilization? An Examination and a Criticism.- London: Watts & Co., 1930
9. *Russell B.* Religion and Science.-London: T. Butterworth-Nelson, 1935
10. *Richard N.Cooper.* International Cooperation: Is It Desirable? Is It Likely? - Harvard University, address given at the International Monetary Fund Visitors Center, 1988.

УДК 008

М.В.Дяченко

ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ ЛЮДСТВА

Акцентується увага на двох основних напрямках розвитку світового культурного простору: по лінії переборення замкненості національних культур; шляхом збереження і примноження культурної спадщини кожного народу, всебічного розвитку власних традицій і надбань

Всебічне освоєння культурної спадщини, періодичні звертання до неї нових поколінь є додатковим резервом вирішення проблем оновлення життя людства, стимулом прискорення його руху по шляху культурного прогресу. Потенціал культурної спадщини, як відомо, не зводиться лише до акумуляції досягнень вітчизняної, національної культури, він обов'язково охоплює і крапці досягнення співіснуючих національних культур. Ці досягнення, таким чином, набувають загальнолюдського, вселенського значення. Саме в процесі взаємодії культур викристалізовується загальнолюдське, загальнозначиме в національних культурних масивах. Воно є тим містком, який з'єднує культурні материки, на його основі відбувається інтеграція людської духовності. Культурні цінності, таким чином, виникаючи первісно в лоні національних культур, віддзеркалюючи інтереси окремих соціальних груп і прошарків, у процесі міжнаціонального, міжкультурного відбору підносяться до рівня загальнолюдських і створюють загальносвітову скарбницю культури.

Консолідація націй і культур - єдина розумна альтернатива ідео-

логії і політиці «холодної війни». Вона припускає діалог замість конфронтації, пріоритет загальнолюдських цінностей і інтересів над іншими інтересами, плюралізм існуючого і майбутнього світу як умову розвитку і взаємозбагачення політичних систем, країн, народів і культур. Об'єктивна тенденція така, що суспільні структури країн як Західної, так і Східної Європи все більше запозичують одна в одній досягнення технології і культури. Сучасне політичне і культурне мислення ґрунтується на методологічній основі діалектики, яка потребує опосередкування протилежностей в єдиній цілісності, зняття їх на новому якісному рівні. Тут «спрацьовує» логіка, яка основана не на принципі змертвої антитези, а на ґрунті діалектичного синтезу. Вона передбачає діалогізм мислення, але це не діалог «глухих», а конструктивна взаємодія партнерів, в основі якої - досягнення спільної мети, взаєморозуміння, співпраці і балансу інтересів.

Вихід людства на рівень гармонійного існування - це прорив до нового рівня становлення і розвитку загальнолюдської культури - єдиного культурного простору. Він має відбуватися за двома основними напрямками. Передусім, по лінії переборення замкненості національних культур, ізольованості і відчуження «локальних» цивілізацій, налагодження активного обміну культурними цінностями між ними. Основою культурної консолідації людства є спільний знаменник усіх національних культур - гуманізм. У кожній національній культурі - в її фольклорі, релігії, мистецтві, філософії - загальним мотивом є ідея неповторності, унікальності людини, визнання її права на життя і культурну творчість. Серед тез і постулатів програми розвитку культури, яка проголошена з ініціативи ЮНЕСКО ще в 1986 році знаходимо таке: єдність в різноманітності як символ справжньої культури, як ґрунт, на якому здатне об'єднатися людство, тенденція гуманізації політики, спрямованої на зміцнення цілісного світу в усій різноманітності існуючих розбіжностей, поглиблення загальнолюдських засад у вирішенні завдань практичної політики.

Національна культурна спадщина не може бути закритою для сприймання її іншими народами і націями, вона повинна органічно входити до загальносвітової культурної скарбниці і збагачуватися за рахунок неї. Звичайно, є певна небезпека втрати унікальності культур через культурну експансію (американізація всієї західної культури стала очевидним фактом). Науково-технічний прогрес теж спонукає до стандартизації й уніфікації культурно-творчої діяльності в усьому світі.

Але протидією цим тенденціям є здатність національної культури до самозбереження, самовідтворення. Ніякі культурні інновації не зможуть деформувати живу, розвинену в своїх національних традиціях культуру. Тому другий напрям у розвитку гармонійного культурного простору - це збереження і примноження культурної спадщини кожного народу, всебічний розвиток кожної національної культури на основі власних культурних традицій і надбань.

Необхідною умовою саморозвитку національної культури, існування живої культурної традиції є гуманізація всієї системи суспільних відносин і, в першу чергу, ПОЛІТИЧНИХ. Відсутність справжньої демократії і свободи слова, економічний і політичний диктат, який обов'язково поширюється і на сферу духовності, соціальна незахищеність людини і цілих народів - все це деформує і гальмує процес культурної творчості, стримує ініціативу особистості, відриває її від традиційної національно-культурної основи, призводить до втрати соціальної пам'яті. Саме ці чинники і зумовили в період панування сталінізму деформації і застійні явища в національних культурах, у всій культурі колишнього СРСР.

Відчуження селянина від землі, робітника - від засобів виробництва, інтелігента - від живої, пов'язаної з практикою соціокультурної творчості призвело до деформації духовності, гуманності людини. Як наслідок - альтернативні соціальні прояви в формі пияцтва, наркоманії, проституції, злочинності, безгосподарності і споживацтва, втрата національних культурних традицій, вандалізм по відношенню до цінностей історії й культури. Відродження на новому історичному етапі духовності народу, традицій національної культури безпосередньо пов'язане з темпами оновлення і розбудови соціально-економічної й ідейно політичної сфери життя суспільства. В поверненні людині соціального статусу господаря своєї землі, матеріальної й духовної культури, своєї історичної долі - шлях до культурного самовідродження української нації. Інфраструктура культурної творчості, яка історично склалася в тоталітарному суспільстві, а також притаманні їй функції потребують корінної перебудови.

Прагнення зберегти традиції (наприклад народно-художню творчість) часто зводиться до показової псевдокультури. Як наслідок, суть і зміст справжньої народної культури молоді покоління успадковують поверхово, оскільки народне постає в різних формах зовнішньої атрибутики. Так, якщо це українська народ-

на творчість, то часто акцент переноситься на зовнішні аксесуари - козацькі чуби і шаровари, практикуються різкого роду кривляння на сцені, псевдогумор, примітивний діалог та ін. Проте українське народне мистецтво має величезний духовний потенціал. Однак перед вітчизняним і особливо перед закордонним глядачем воно постає часто в не адекватно віддзеркалюючому народності виді.

Самодіяльна творчість, якщо вона відірвалася від глибинного коріння і традицій народу, хиріє і вироджується. За наших часів склалася така ситуація в народній культурі, коли істинно народне поступово забувається і щезає, а «нове», штучно створене штатними працівниками культури (обряди, масові дійства), не приживається. Замість органічного синтезу народної культурної традиції і нових, сучасних форм створюється чудернацька суміш. Будь-який концерт сьогодні - це або мішанина сучасного зі стародавнім, або наслідування певних зразків псевдопопулярної музики і мистецтва.

Певна частина художньої інтелігенції побоюється, що культурно-інформаційний потік із Заходу, зашкодить національним культурам нашої країни. Але в умовах, коли планета все більше стає «єдиною оселею» народів, націй і культур, неможливо уникнути зовнішніх впливів. З діалогу і переліку течій, шкіл, напрямів, їх взаємовпливу і синтезу виростає нове в духовній культурі. Будь-яка монополія і заборонні дії можуть призвести до уповільнення культурного прогресу, а іноді і до застою.

Людство в цілому зацікавлене в збереженні різноманітності кожного національно-культурного потенціалу в єдиному фонді світової культури. У свій час В. Соловйов у контексті своєї філософії всеєдності та ідеї космізму вважав за необхідне для людини і людства «збирати світ в ідеї», охороняти основи спільного життя», без яких людство не могло б існувати» [1]. Аналогічні ідеї висував і М. Драгоманов, зауважуючи, що українська культура, зберігаючи свою самоцінність і самобутність, повинна піднести тися до вищих загальнолюдських зразків культурної творчості і поєднати належне місце у світовому культурному просторі [2].

Різноманітність культур є передумовою обміну між ними, а, отже, і запозичення, як правило, тих елементів, які мають загальнолюдську значимість. Запозичення певних елементів інокультури не загрожує національній самобутності даної культури саме через загальнолюдський характер успадкованого матеріалу. Такі запозичення добре узгоджуються з існуючою віковою культур-

ною традицією, не деформуючи її. Сила і гнучкість цієї традиції така, що дозволяє окремим народам користуватися культурними запозиченнями без якихось втрат національної самобутності власної культури. Широко відома, наприклад, здатність японців асимілювати досягнення західної культури і технології при збереженні свого національно-культурного колориту.

Існує і зворотна залежність між національно-культурною традицією і культурним запозиченням чим слабша ця традиція, чим більше вона деформована, тим відчутніший вплив інокультури. Застій в економіці, деформації у соціально-політичній сфері принцип «залишкового» планування який протягом десятиліть практикувався у відношенні до професійної і народної художньої творчості, до сфери побуту, збереження природного і культурного середовища - всі ці та інші негативні явища дуже послабили національно-культурні традиції народів колишнього СРСР, породили недовіру до офіційно проголошуваних цінностей та ідеалів. Духовно-культурний вакуум почав наповнюватися запозиченими з західної «масової» культури псевдоцінностями. В умах молодих поколінь почала утверджуватися психологія негативізму по до вітчизняної культури, до всього «домашнього» і, навпаки, схиляння, а інколи і плазування перед явищами західної цивілізації і культури. Своєрідною формою заперечення дійсності офіційно проголошуваних форм культурності стало захоплення молоді рок-культурою. потяг багатьох молодих людей до різних форм ірраціональності, заглиблення в історико-культурну ретроспективу, пошуки ідеалу в далекому минулому своїх народів. Однією з форм такого заперечення є ескапізм - втеча від світу, відмова вести діалог з ним. В умовах засилля масової псевдокультури, воєнної й екологічної загрози у деякій частині молоді, особливо у представників інтелігенції, виникає бажання поринути в «інше життя», в світ інших культурних цінностей, де екзистенціальні проблеми вирішуються через духовне самовдосконалення. Звідси - захоплення східними релігіями (буддизм, йога, кришнаїзм та ін.), в яких проблема людини, її духовності посідає чільне місце.

Водночас із пасивними формами заперечення в культурі виробляються і різні форми активізму. Організаційно це реалізується у створенні різних неформальних соціальних груп і об'єднань як засобу самореалізації тих чи інших концепцій і установок - від екстремізму до конструктивно-соціальної, суспільне прогресивної діяльності.

З огляду на всі обставини, які зумовили духовно-культурну атмосферу суспільства 90-х років, мабуть, старшим поколінням треба більш терпляче ставитися до нових явищ у сучасній молодіжній культурі, зокрема і до таких запозичених із західної культури, як рок-музика. Всі ці явища - це свого роду альтернатива девальвації багатьох духовних цінностей вітчизняної культури. В ідеалі необхідно прагнути до «поліфонії поколінь»: це не лише успадкування досвіду старших, але й, навпаки, прислухання до запитів та інтересів молодших поколінь.

Крім причин, так би мовити, «місцевого» характеру, що зумовлюють деформації в розвитку духовної культури існують і глобальні детермінуючі чинники - чинники «цивілізації». Швидкими темпами відбувається руйнування природного середовища. Техніцизм, сцієнтизм немовби витісняють зі світу людських відносин гуманне, добре, вічне. Діяльність людини насичується прагматичними установками, сухою раціоналістичністю, стає формально регламентованою. Щезають або девальвуються такі екзистенціальні прояви людського духу, як милосердя, душевність, віра в добро, надія на краще майбутнє, любов до ближнього, співчуття. Все це - не що інше, як свідчення дегуманізації культури і багато в чому плата людини за «успіхи» науково-технічної діяльності. Звідси туга за «чистою» душею людини, первозданною природою, первісною гармонією людського і природного в культурі. Відчутно віддзеркалюють ці прояви людського духу представники художньої і наукової інтелігенції, які намагаються на сторінках публіцистичних творів зробити більш розумною «цивілізацію», виступають за гуманізацію людської діяльності.

Інтерес до проблеми успадкування в культурі не згасає, а, навпаки, посилюється в культурології, філософії культури. Пересомислення минулого, нове його бачення з позиції завдань сьогодення - це засіб отримати новими поколіннями додаткові імпульси життєтворення. У них буде своя, інша інтерпретація, своє історично зумовлене бачення культурної спадщини. Але існування «свого» погляду на минуле культури у кожного покоління не тотожне культурно-історичному релятивізму. Адже багатство культурної спадщини невичерпне, воно багатогранне, і це зумовлює можливість неоднозначної його інтерпретації в контексті оновленого життя.

Список літератури

1. Соловьев В.С. Сочинения: В 2 т.- Т. 1.- М., 1988.- С. 66, 77.
2. Драгоманов М.П. Вибране.- К., 1991.- С. 301-302.